
Janusz Mariański, *Godność ludzka, praca, bezrobocie i braterstwo w nauczaniu społeczno-moralnym Papieża Franciszka*, Akademia Nauk Społecznych i Medycznych w Lublinie – Akademia Nauk Stosowanych, Lublin 2024, ss. 296.

Analizowanie, publikowanie i propagowanie zagadnień związanych z istotą godności ludzkiej, jest niezwykle potrzebne w obliczu przemian cywilizacyjnych sięgających po raz pierwszy w historii postępu technicznego w strukturę psychologiczną człowieka. Technologie informacyjne naruszające tkankę społecznej komunikacji społecznej wpływają na deformowanie tradycyjnych więzi społecznych, przenosząc je z przestrzeni fizycznej do wirtualnej przestrzeni przepływów. Nieuchronność szybkiego tempa wchodzenia w nowy etap rozwoju cywilizacyjnego ze sztuczną inteligencją może doprowadzić do degradacji człowieczeństwa. Konsumpcjonizm kształtujący postawy indywidualistyczne, nakierowane na interesowność, konkurencję, rywalizację, niezależność, zachłanność, skutkuje materialistycznym nastawieniem do życia. Zatem biorąc pod uwagę te nieodwracalne fakty, należy uświadamiać ludziom żyjącym w coraz bardziej zdehumanizowanym społeczeństwie ponowoczesnym, że ginące naczelne wartości są niezwykle ważne, warte podtrzymywania i ocalenia. Trzeba sobie także zdawać sprawę, że rozważania teologiczne i filozoficzne oraz społeczne, odnoszące się do zagadnień godności, w konfrontacji z realnymi wyzwaniami, wymagają skuteczniejszej pracy wychowawczej.

W recenzowanej monografii Autor porusza zagadnienia mieszczące się w zakresie katolickiej nauki społecznej, będące głównie analizą społeczno-moralnego nauczania Papieża Franciszka, w którym myślą przewodnią jest godność osoby ludzkiej jako podstawa (źródło) praw człowieka, ich treści i obrony. Papież Franciszek w swoim nauczaniu ukierunkowuje i pobudza do konkretnego potwierdzania niezbywalnej wartości osoby ludzkiej. Z nauczania społeczno-moralnego Papieża Franciszka mogą i powinny czerpać nauki psychologiczne, pedagogiczne, socjologiczne i ekonomiczne. Zawarte w monografii refleksje ukazujące społeczno-etyczne perspektywy odniesiono do węzłowych kwestii dotyczących życia politycznego, gospodarczego, kulturalnego i moralnego.

Układ monografii jest wyznaczony tematyką podjętą przez Autora, dotyczącą czterech wybranych przez niego zagadnień, zgłębianych przez Papieża Franciszka i przekazywanych podczas publicznych wystąpień w wielu krajach świata, a także zawartych w jego dziełach. Zagadnienia te dotyczą godności ludzkiej, godności pracy człowieka pracującego, bezrobocia i przeciwdziałania bezrobociu oraz braterstwa w kontekście godności i pracy. Monografia składa się z przedmowy Cypriana Rogowskiego, wstępu, czterech rozdziałów, zakończenia, wykazu skrótów, bibliografii, noty bibliograficznej i posłowie Marka Rembierza. Podsumowanie każdego rozdziału jest zatytułowane „Uwagi końcowe”.

Rozdział pierwszy pod tytułem „Godność ludzka w nauczaniu społeczno-moralnym Papieża Franciszka” zawiera trzy następujące podrozdziały: „Godność osoby ludzkiej jako wartość fundamentalna”; „Godność osoby ludzkiej i jej zagrożenia w świetle adhortacji Ewangelii gaudium i encykliki Laudato SI’”; „Indywidualne i społeczne sy-

tuacje zagrażające godności ludzkiej”. Autor przytacza pojęcie godności jednostki jako istoty ludzkiej. Wskazuje na godność osobową jako wartość przyrodzoną i niezbywalną, niepodważalną i autonomiczną. Analizuje godność osoby ludzkiej (godność człowieka) w znaczeniu ontycznym i w znaczeniu moralnym, w kontekście wolności. Słusznie podjęto w tym rozdziale problematykę zagrożeń pojawiających się na drodze do godnego życia, a wynikających zarówno z indywidualnych cech osobowości, jak i ze społecznych uwarunkowań powiązanych ze sferą gospodarczo-polityczną, a także z postępem technicznym.

Należy podkreślić, że omawiane zagadnienia są oparte na licznych materiałach źródłowych pochodzących z przemówień Papieża Franciszka podczas jego peregrynacji do wielu krajów świata. Także powoływanie się na znaczące dzieła papieża świadczy o dużej erudycji autora niniejszej monografii.

W rozdziale drugim pt.: „Godność pracy i człowieka pracującego” Autor zamieścił trzy podrozdziały: „Praca ludzka w warunkach gospodarki rynkowej”; „Godność pracy ludzkiej”; „Godność człowieka pracującego”. W tym rozdziale praca ludzka rozpatrywana jest w perspektywie godności, bowiem poprzez pracę człowiek realizuje siebie, kształci się i doskonali swoje umiejętności, działa na rzecz społeczeństwa, zdobywa środki niezbędne do życia. Jednak jeśli dążenie do nadmiernego zdobywania dóbr materialnych poprzez pracę przysłania wyższe wartości, albo prowadzi do działań wbrew tym wartościom, a nawet wbrew prawu, to oznacza niegodziwość.

Do wielu wątków związanych z pracą poruszanych w tych trzech podrozdziałach można dodać jeszcze jeden nowy przejaw pracy „bez pracy”. Bowiem praca kojarzy się z wydatkowaniem sił mięśni i mózgu w określonym czasie za ustaloną zapłatę. Zwykle odbywa się w formie różnych form zatrudnienia, samozatrudnienia, czy operowania posiadanym kapitałem w celu jego pomnażania. Tymczasem w społeczeństwie sieciowym funkcjonują w cyberprzestrzeni różnorakie mechanizmy wirtualnego zdobywania środków finansowych poprzez uczestnictwo w programach wielokrotnie pomnażający się kapitał. Dzięki działaniu algorytmów rosną zasoby finansowe graczy. Są to zatem dochody niepowiązane z fiskusem, zatrudnieniem, czy inwestowaniem posiadanego kapitału niezbędnego do zakupu środków produkcji w tworzonej firmie.

Problematyka trzeciego rozdziału pt.: „Bezrobocie i przeciwdziałanie bezrobociu” dotyczy bezrobocia jako zła moralnego i przeciwdziałania bezrobociu w świetle nauczania społecznego Kościoła katolickiego. Wszechobecne w gospodarce rynkowej bezrobocie, występujące także w ustroju socjalistycznym pod postacią ukrytą, wymaga interdyscyplinarnego badania, ze względu na różnorodne skutki, jakie niesie ze sobą. Zatem jest przedmiotem nauk ekonomicznych, politycznych, prawnych, socjologicznych, medycznych, psychologii, pracy socjalnej, a także religii. W ramach polityki społecznej prowadzone są programy przeciwdziałania i zwalczania bezrobocia. Jednakże wydaje się słuszne spojrzenie na problematykę bezrobocia nieco od innej strony, ujmującej jego korzystne oddziaływanie na etos pracy. Zagrożenie bezrobociem może bowiem wyzwać impuls doceniania wykonywanej pracy, solidności i sumienności.

Ostatni czwarty rozdział zatytułowany „Godność i praca jako fundament powszechnego braterstwa” spina w kłamrę braterstwa analizowane w pierwszym i drugim rozdziale zagadnienia godności ludzkiej i pracy ludzkiej. Powszechne braterstwo oznaczające lojalność i przyjaźń między wszystkimi ludźmi jest ideałem dalekim od rzeczywistości. Ponadto pojęcie braterstwa ma wiele wymiarów, np. braterstwo krwi jako rodzaj wiążącej umowy zawieranej pomiędzy podmiotami dzielącymi się swoją krwią, braterstwo broni służące sprzymierzeniu w walce. Mianem braterstwa określa się także ruch społeczny mający na celu popularyzację sportu strzeleckiego i strzelania.

W świecie pogoni za doczesnymi dobrami ponad miarę swoich potrzeb, zatraćaniu podlegają wartości honoru i godności. Z tym powiązana jest walka konkurencyjna pomiędzy podmiotami gospodarki rynkowej, która w połączeniu z automatyzacją i komputeryzacją kieruje rzesze pracowników do armii bezrobotnych. Powyższe determinanty niszczą analizowane w niniejszym rozdziale fundamenty braterstwa, jakimi są godność i praca. Jednocześnie przyczyną i konsekwencją braku braterstwa może stawać się niewolnictwo wirtualnej rzeczywistości, samotność w sieci i osamotnienie, indywidualna konsumpcja rozrywki, niecierpliwość, niepokój i niepewność.

Recenzowana monografia włącza się w dyskurs piętnujący negatywne skutki przemian cywilizacyjnych, uderzające w naczelne wartości i duchowość jednostek zatopionych w nurcie konsumpcyjnego stylu życia. Stanowić ona będzie cenną lekturę zachęcającą czytelników do refleksji nad kierunkiem, w którym zmierza ludzkość. Dla młodego pokolenia może być drogowskazem na drodze prowadzącej do samodzielnego, odpowiedzialnego, godnego życia.

Krystyna Leśniak-Moczuk